

(Fortsættelse 45):

"DER KOM EN SOLDAT MARCHERENDE ..."

Året 1943 skulle vise sig at blive endnu et skæbneår for Danmark og for lille mig. For Danmark, fordi regeringen den 29. august det år trådte tilbage og dermed afbrød samarbejdet med tyskerne. For mit i den sammenhæng ubetydelige liv betød det, at jeg efter vel overstået afsluttende eksamen med ug minus i gennemsnitskarakter, og efter eget ønske gik ud af skolen, nu skulle til for alvor at tænke på fremtiden. Helst ville jeg jo lave tegnefilm, men de praktiske muligheder for at komme til det, var meget små, viste det sig. Mor, som var hjemmegående og derfor den af mine forældre, der tog sig af os børn i det daglige, vidste ingenting om, hvordan sagen skulle gribes an. Far, der havde nok at se til med sit daglige, fysisk krævende arbejde med den lange arbejdstid, blandede sig faktisk slet ikke i, hvad hans børn ville være, når de blev voksne. Det overlod han til mor og os selv.

Men jeg var stadigvæk meget opsat på at komme til at lave tegnefilm, og havde da også nogle år før, i 1940, mens jeg endnu gik i 4. klasse, henvendt mig til Teknisk Film Compagni på Madvigs Allé 3 på Frederiksberg, for at orientere mig om mulighederne for at komme til at lave tegnefilm. Når jeg specielt henvendte mig til Teknisk Film Compagni, skyldtes det først og fremmest, at jeg havde læst i en eller anden avis, vistnok B.T. eller Ekstrabladet, at dette firma lejlighedsvis producerede tegnefilm.

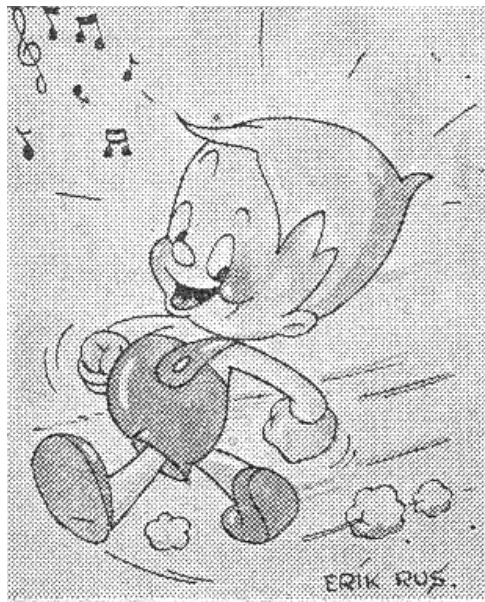

Herover til venstre ses Richard Møller ved tegnebordet. Til højre ses en scene fra Richard Møllers tegnefilmversion af eventyret "Fyrstøjet". Som det tydeligt fremgår, er figurerne tegnet i 1930'ernes traditionelle tegnefilmstil. Men det var dog især den omstændighed, at animationen i filmen var uprofessionel, der fik produktionsselskabet til at kassere den. Det blev så vidt vides tegnerens sidste forsøg på at lave sine egne tegnefilm. Se herom i biografi for Richard Møller på www.tegnefilmhistorie.dk – Tegning: © 1940 Richard Møller & Teknisk Film Co. - Foto: © 2007 Knud Møller.

Det var avisens omtale af tegneren Richard Møller (1915-1972), der havde planer om at lave en tegnefilm over H.C. Andersens eventyr Fyrtøjet, som særlig henledte min opmærksomhed på Teknisk Film Compagni, der stod nævnt i omtalen. Det var dette firma, der var filmens producent. Teknisk Film var også det sted, hvor filmen rent teknisk skulle optages, og derfor mente jeg, at det måtte være dér, man eventuelt kunne få noget at vide om projektet. Til min store overraskelse viste det sig imidlertid, at for at få adgang ind til firmaet, skulle man først ringe på en dørtelefon ved gadedøren, og det betog mig lysten til at fuldføre det planlagte besøg.

I avisen var der også gengivet et tegnet billede af soldaten foran heksens træ, og underteksten oplyste, at billedet var fra filmen. Det var tegnet i Richard Møllers karakteristiske og dengang velkendte streg, som tydeligvis var inspireret af de tidlige 1930'eres tegnefilmstil. Møllers streg var især kendt fra en serie postkort, som man dengang kunne købe i bladkioskerne, i al fald i København. Postkortene forestillede i reglen en dreng og en pige i forskellige pudsige situationer, som når drengen f.eks. gjorde kur til pigen. Men skal jeg være helt ærlig, så syntes jeg ikke særlig godt om Møllers tegnestil, som jeg allerede dengang fandt lidt for bastant og ucharmerende.

Hvad jeg ikke vidste dengang, var, at Teknisk Film Compagni havde droppet Richard Møllers tegnefilm, angiveligt fordi man fandt den af for dårlig kvalitet. I stedet havde samme firma produceret en stum 5-minutters tegnefilm, Peter Pep og Skomager Snørestøvle, som var blevet præsenteret for pressen den 6. december 1940. Flere år senere fandt jeg ud af, at ophavsmanden til Peter Pep-figuren og til tegnefilmen Peter Pep og Skomager Snørestøvle, var tegneren Erik Rus (1920-1988). Han havde selv lavet design så vel som baggrunde og såkaldte nøgle-tegninger - i fagsproget kaldet key-poses - til filmen, mens hans assistent, tegneren Børge Hamberg (1920-1970), udførte de såkaldte mellemtegninger - i fagsproget kaldet inbetweens. Filmfotograf på projektet var Fritz Jensen, der i øvrigt var den ene af initiativtagerne til oprettelsen af Teknisk Film Compagni, som blev stiftet i 1937. Den anden initiativtager var direktør Knud Hjortø (1911-1957), der også fungerede som produktionsleder og tonemester. Firmaet havde omkring det tidspunkt indrettet et rum med et specielt enkeltbilled-kamera og et såkaldt trickbord, på hvilket man kunne optage tegnefilm. Mange år senere installerede firmaet et teknisk set betydeligt mere avanceret enkeltbilledkamera og trickbord, fremstillet hos det tyske firma Crass, der blev anset for at være specialister på området.

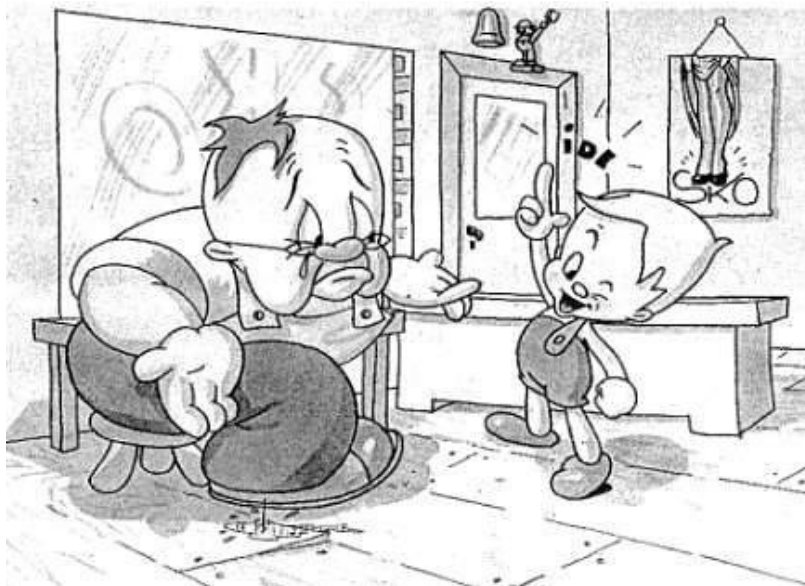
Herover ses et portrætfoto af tegneren Erik Rus (1920-1988), som i 1940 var idémand og initiativtager til produktionen af en serie korte tegnefilm med spilopmageren Peter Pep som tegnefilmhelt. Figuren er tegnet i den populære og traditionelle 1930'ers stil, men det blev kun til to 8-minutters-film i den planlagte serie. – Foto: ca. 1940. Tegning: © 1940 Erik Rus og Teknisk Film Compagni.

Men tegnefilmfiguren Peter Pep havde jeg tilfældigvis stiftet bekendtskab med omkring det tidspunkt, hvor filmen blev lavet, og hvor den bl.a. var omtalt i ugebladet Billed Bladet, nemlig i december 1940. Jeg havde dog ikke selv læst om det eller set trykte billeder af filmens hovedfigur, altså Peter Pep, men min daværende sidekammerat i klassen, Svend Holm, trak en dag et stykke pergamentpapir af den slags, man bruger til at pakke om smørrebrød, op af sin skoletaske og viste mig en blyantstegning, som han påstod selv at have tegnet. Det troede jeg dog ikke på, men mente, at han måtte have kalkeret figuren af fra et billede. Allerede dengang var jeg så øvet og erfaren i at tegne, at jeg tydeligt kunne se, at figuren var tegnet af, tilmed af én, der ikke rigtig mestrede tegnekunsten. Dertil var stregerne og formerne for usikkert og upræcist gengivet.

Imidlertid holdt stakkels Svend Holm stædigt fast ved, at han selv havde tegnet figuren, hvad jeg som sagt var helt overbevist om, at han ikke havde evner til. Dertil var figuren, på trods af den halvdårligt kalkerede tegnings tydelige ubehjælpomhed, alt for professionel i stilen. Hårdt presset, ikke af mig, men af flere andre klassekammerater, han også havde vist tegningen til, gik han da også senere til bekendelse og indrømmede, at han havde kalkeret figuren af efter en tegning i ugebladet Billed Bladet, som havde omtalt tegnefilmen. Jeg bad om at få bladet at se, og et par dage efter havde han det med i skolen og viste mig det, men jeg fik ikke lov til at læse artiklen, kun til at se billedet af den kvikt udseende knægt Peter Pep.

Herover ses en situation fra produktionen af den første Peter Pep-tegnefilm, som havde premiere den 6. december 1940. Til venstre Erik Rus ved tegnebrættet, han forstyrres i sit arbejde af drengen Finn Jensen, som stod 'model' til Peter Pep-figuren. I baggrunden står Børge Hamberg og ser til. Situationen er naturligvis arrangeret af journalisten og pressefotografen, som jo gerne skulle have en interessant historie med sig hjem til redaktionen og dermed til læserne. – Foto: © 1940 Billed Bladet nr. 51. 17. december 1940.

Udkast til scenebillede i den første "Peter Pep"-tegnefilm. Til venstre ses skomager Snørestøvle, som slår opgivende ud med armene, fordi der ikke er arbejde for ham at lave i skomagerbutikken. Imidlertid får Peter Pep en lys idé til, hvordan han vil kunne skaffe sin ven arbejde. - Tegning: © 1940 Erik Rus & Teknisk Film Co.

Peter Pep-figuren var i øvrigt tegnet i bedste amerikanske 1930'ers tegnefilmstil, der jo dengang - som også senere hen - var det store forbillede for alverdens tegnefilmtegnere. Der var dengang ikke ret meget tilgængeligt instruktionsmateriale om tegnefilm, herunder design og animation. Men der fandtes dog et par hefter i Walter Fosters Art Books, hvoraf det ene hed *Animated Cartoons for the Beginner*, og dette hefte har antagelig været inspirationskilde for en tegner som Richard Møller. Heftet indeholder bl.a. også nogle animationstegninger af en dreng, der løber. Peter Pep-figuren har i hvert fald stilmæssigt en tydelig og umiskendelig lighed med denne dreng, hvorfor jeg vil antage, at Erik Rus - helt legalt og forsvarligt - har ladet sig inspirere til at lade netop denne figur danne forbillede for sin egen figur. Det andet hefte hed *Animation by Preston Blair. Learn how to Draw Animated Cartoons*, som var betydelig mere professionelt og avanceret end det førstnævnte hefte, der formentlig begge er udgivet omkring 1938-40.

Men for at vende tilbage til Richard Møllers "Fyrtøjet", så fik jeg senere at vide, at Teknisk Film Compagni efter to forsøg ikke længere gav sig af med at producere tegnefilm, og da slet ikke underholdningstegnefilm. Hvad Richard Møllers tegnefilmprojekt angik, forstod jeg, at filmen var blevet lavet, men at man havde opgivet at sende den i handlen, angiveligt fordi filmens tekniske kvalitet ikke svarede til forventningerne. Man havde undervejs i produktionen indset, at Richard Møller manglede den fornødne professionelle kunstneriske og tekniske ekspertise, til med held at kunne gennemføre et professionelt tegnefilmprojekt. Møllers "Fyrtøjet" havde en så dårlig tegne- og især animeringsmæssig standard, at man valgte at lægge den på hylden og erstatte den med Peter Pep-filmene.

Det er først i nyeste tid lykkedes mig at opspore det ugeblad og den avis, hvori henholdsvis Erik Rus' "Peter Pep" og Richard Møllers "Fyrtøjet" stod omtalt, og jeg er derfor ikke kun henvist til at forlade mig på min lidt uklare hukommelse, men kan referere til, hvad pressen skrev om disse tegnefilm dengang. Ifølge den viden, jeg siden har erhvervet mig, forholdt det sig sådan, at Richard Møller i begyndelsen af 1930'erne havde arbejdet som mellemtegnere for kommerciel dansk tegnefilms pioner, Jørgen Müller, mens såvel Erik Rus som Børge Hamberg omkring 1939-42 havde arbejdet som mellemtegnere hos tegnefilm-firmaet "Vepro", der hovedsagelig producerede reklametegnefilm til verdensmarkedet. Firmaet var, som tidligere nævnt, oprindeligt tysk og blev oprettet i 1932, men flyttede ifølge min kilde ("Mandens Blad", februar 1941) omkring midten af 1939 sit domicil til Hovedvagtsgade i København, angiveligt med den begrundelse, at der her fandtes nogle af Europas bedste tegnefilmfolk. Nemlig især de to tidligere nævnte danske tegnefilm pionerer, Jørgen Müller og Henning Dahl-Mikkelsen, sidstnævnte bedst kendt under

kunstnernavnet og signaturen "Mik -", som kendes af alle, der har "læst" eller "læser" hans internationalt berømte "stumme" tegneserie "Ferd'nand".

For resten havde jeg allerede i foråret 1942 spurgt min altid hjælpsomme onkel Thorkild, om ikke han ville ringe til Gutenberghus og forhøre sig, om jeg eventuelt kunne komme i lære som tegnefilmstegner hos dem. Imidlertid havde han på det tidspunkt åbenbart nok andet at se til, for det blev ikke til noget med, at han fik gjort alvor af at ringe. Derfor henvendte jeg mig i efteråret 1942 selv til Gutenberghus Reklame Film, som jeg havde opsporet var producenter af den dengang meget populære tegnefilmserie om "Houlberg Pølser – det er mad!". Jeg var kun 13 år på det tidspunkt, men mente at det ville være godt at spørge sig for i god tid, om man eventuelt kunne komme i lære som tegnefilmstegner, når man gik ud af skolen.

På disse to fotos ses to af dansk tegnefilms store pionerer, som 1939-42 var kunstneriske ledere af det danske, men tyskejede VEPRO A/S, som udelukkende producerede reklametegnefilm: Til venstre tegneren og animatoren Henning Dahl Mikkelsen (1915-1982), bedst kendt under kunstnernavnet "Mik", far til den verdensberømte tegneseriefigur "Ferd'nand". Til højre ses Mik's læremester, tegneren, illustratoren og animatoren Jørgen Müller (1910-1995), bedst kendt under kunstnernavnet "Myller". Fra omkring 1946 blev Myller kendt som tegneren bag en lang række forsider til Ugebladet Hjemmet, de såkaldte "Myllerier", samt en endnu større række illustrationer til noveller og romanføljetoner i samme blad. – Fotos: ca. 1940-41. © tilhører Dansk Tegnefilm Historie 1919-2000 v/Harry Rasmussen.

Normalt var jeg meget sky og nærmest lidt bange for fremmede, men når det gjaldt om at realisere min store drøm om at komme til at lave tegnefilm, glemte jeg al forsigtighed og skyhed. Altså henvendte jeg mig en dag efter skoletid på Gutenberghus Reklame Films receptionskontor i Vognmagergade.

Det var med bankende hjerte at jeg den dag gik op ad de mange trapper i den fornemme opgang til kontoret, der lå på fjerde sal. Eftersom jeg var alene på trappen, hvor der var fuldstændig stille og tyst, nærmest listede jeg op ad de mange, brede trin, mens hjertet dunkede af både spænding og en vis nervøsitet i mit bryst.

Det første, jeg lagde mærke til, da jeg trådte ind ad den store indgangsdør til kontoret, var billederne på væggene. Det var nemlig indrammede cels og baggrunde, som jeg straks genkendte stammede fra Houlberg-tegnefilmene. Mit hjerte bankede af den grund derfor endnu hurtigere og forventningsfuldt, og efter at kontordamen havde spurgt om mit ærinde, hentede hun en velklædt herre, som imidlertid kun kunne fortælle mig, at der ikke længere blev lavet reklametegnefilm på bureauet, men at disse film nu blev lavet af et andet firma i byen. Desuden, sagde han, var det jo lidt vel tidligt at jeg henvendte mig om en læreplads, i betragtning af at jeg endnu havde i al fald et par års skolegang tilbage.

Jeg husker ikke, om vedkommende fortalte mig, at Houlberg-tegnefilmene og andre tegnefilm nu blev lavet hos tegnefilmfirmaet Vepro, som tidligere havde ligget i Hovedvagtsgade, men som fra nytåret 1941/42 flyttede ud til en stor villa på Svanemøllevej i Hellerup. Imidlertid blev jeg simpelthen så skuffet og nedslået over at høre, at der ikke længere blev lavet tegnefilm hos Gutenberghus, at jeg overhørte det meste af, hvad den i øvrigt meget venlige mand fortalte og sagde til mig. Det var da heller ikke ham, der oplyste mig om Vepro's historie eller adresse, for det fandt jeg først ud af mange år senere. Men mens jeg sad overfor den venlige mand, havde jeg på fornemmelsen, at han ikke rigtig havde lyst til at fortælle om Vepro. Forståeligt nok, i betragtning af, at firmaet var tyskejet og at dets direktør og daglige leder var tysker. Derfor forstod jeg også mange år senere, hvorfor en af Vepro's to danske kunstneriske ledere, Jørgen Myller, i sit curriculum vitæ slet ikke nævner sin tid hos Vepro, men som trods alt varede fra omkring april 1939 til hen i september 1942. (Se evt. herom på www.tegnefilmhistorie.dk)

KRIGEN RYKKER NÆRMERE

Året 1943 skulle også blive det år for Danmark, hvor befolkningen for alvor begyndte at mærke, at krigen var rykket nærmere, især i form af øget sabotage mod fabrikker og virksomheder, der samarbejdede med tyskerne, og i form af øgede restriktioner og mangel på basale varer. Den 9. januar indførtes der nye begrænsninger af elektricitetsforbruget i butikker og restaurationer, og f.eks. måtte butiksvinduer ikke oplyses. Forbuddet ramte også S-togene, som ikke måtte opvarmes på grund af forbud mod el-opvarmning.

Besparelsesbestræbelserne fik fra 18. januar også indflydelse på teatre, biografer og radioen, som i vinterhalvåret alle skulle slutte kl.22 og i sommerhalvåret kl.22,30. Restauranter måtte ikke have åbent længere end til kl.23, sporvognskørsel og S-togene skulle slutte kl.23,30. Den 18. januar 1943 var i øvrigt min mors 35 års fødselsdag og lillesøster Lizzies 2-års fødselsdag. Der var stadigvæk streng rationering af forskellige daglige forbrugsvarer, og i januar måtte mange slagterforretninger lukke midlertidigt på grund af kødmangel. Det skyldtes hovedsagelig, at tyskerne havde "opkøbt" et stort antal svin og slagtekvæg og transporteret det til Tyskland. Pengene blev betalt af Den danske Nationalbank. Hverken regeringen eller Folketinget turde protestere, og svine- og kvægproducenterne godtede sig så vidt vides nærmest over de gode priser, de fik for deres slagtedy.

Disse to pasfotos af min mor og far er formentlig blevet lavet i forbindelse med det identitetsbevis, som tyskerne havde bestemt, at voksne danskere, regnet fra 15 år, skulle bære på sig, hvor de end færdedes uden for bopælen. Tyskerne mente åbenbart, at dette ville gøre det nemmere for dem og politiet, at afsløre og arrestere sabotører. – Pasfotos ca. 1943. Tilhører Harry Rasmussen.

Den 27. januar, på min fars 39 års fødselsdag, kunne man læse i medierne, at den stærke frost i løbet af aftenen og natten var holdt op, så at det var blevet tøvvej med dis og regn. I København og Ringsted var der 3 graders varme, mens termometret i Gribskov viste + 2 grader. Det følte ikke direkte som varme, men snarere som køligt vejr, hvilket dog var mere behageligt end den strenge frost. Denne dag blev der fra Statens civile Luftværn givet meddelelse om indførelsen af en ny mørkelægningstid fra mandag den 1. februar. Den var

herefter fra kl. 17,30 om eftermiddagen og aftenen og natten igennem til kl. 7,15 om morgenen.

Samme dato, altså den 27. januar, skete der i øvrigt en begivenhed, som rystede københavnere, men som samtidig også gav mange nyt mod og håb. Denne dag strøg seks engelske bombemaskiner ind over byen og kastede bomber over Burmeister & Wains værksteder mellem havnen og Strandgade. Christians Kirke blev beskadiget ved denne lejlighed, men endnu mere ulykkeligt var det, at ejendommene i Knippelsbrogade 2-6 og sukkerfabrikken ved Langebrogade også blev ramt, og der udbrød voldsomme brande. Der faldt også bomber i kvarteret omkring Islands Brygge, så at flere tusinde mennesker måtte evakueres på grund af tidsindstillede bomber og bomber, der var faldet uden at eksplodere. Bombardementet krævede både dræbte og sårede.

(Fortsættes i afsnit 46)